II JORNADA **FEM COOPERACIÓ** PER A LA **JUSTÍCIA GLOBAL**

Llibre de Resums

EXPERIÈNCIES DEL FONS DE SOLIDARITAT UAB

Campus UAB,
Facultat de Ciències de l'Educació

19 de novembre de 2026

Fundació Autònoma Solidària UAB

UAB Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de: Barcelona

COORDINACIÓ

Rosana Carvalho Paiva

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

Servei de Llengües UAB

EDICIÓ I MAQUETACIÓ

Sonia Herrero
Agència La Hipercalòrica

© Fundació Autònoma Solidària, 2026

Els resums d'aquesta publicació es presenten en la llengua original enviada pels autors per tal de respectar el format de la seva comunicació.

CONTINGUTS

01 PRESENTACIÓ 02

02 PROGRAMA 04

03 SESSIONS

SESSIONS: «NARRATIVES I COMUNICACIÓ TRANSFORMADORA» 06

SESSIONS: «FEMINISMES, SALUT I CURES» 17

SESSIONS «TERRITORIS I JUSTÍCIA AMBIENTAL» 30

PRESENTACIÓ

En un context global marcat per l'augment de les desigualtats, l'ascens de l'extrema dreta i la proliferació de discursos, polítiques i pràctiques que qüestionen els drets humans, la cooperació internacional i els valors que la fonamenten, enfortir els vincles de solidaritat i col·laboració entre universitats esdevé més necessari que mai.

La cooperació universitària i l'educació per a la justícia global representen una aposta política, ètica i acadèmica. En aquest marc s'inscriu el Fons de Solidaritat de la UAB, un programa de subvencions hereu de la campanya del 0,7 % que es nodreix dels valors que inspiren la cooperació catalana, com la justícia global, l'equitat, la responsabilitat compartida davant les desigualtats globals i el compromís per trencar les relacions de poder i saber que reprodueixen formes de colonialitat, patriarcat i racisme.

Des de la universitat tenim la responsabilitat de contribuir a una recerca de qualitat, crítica i emancipadora, compromesa amb els grans reptes globals i amb la construcció de societats més justes. Això implica també reconèixer que el coneixement acadèmic no es construeix de manera aïllada ni des d'una única perspectiva. Els intercanvis i els aprenentatges mutus entre universitats, institucions i persones dels diferents territoris del món són imprescindibles per ampliar mirades, qüestionar certeses i imaginar altres futurs possibles.

És en aquest horitzó que s'inscriu la II Jornada «Fem cooperació per a la justícia global»[HM1] , concebuda com un espai per compartir experiències, posar en comú aprenentatges i generar noves connexions entre projectes, disciplines i comunitats acadèmiques. Un espai per reconèixer el valor de les iniciatives que es duen a terme, però també per alimentar el diàleg, la reflexió crítica i les complicitats que ens permetin avançar cap una cooperació més horitzontal, transformadora i arrelada en les realitats dels territoris.

En aquesta edició hem rebut catorze comunicacions sobre projectes en diferents fases de desenvolupament, tant en curs com finalitzats recentment, impulsats per PDI i per estudiants de màster vinculats a almenys vuit facultats de la UAB (les facultats de Ciències de la Comunicació, de Filosofia i Lletres, de Ciències Polítiques i de Sociologia, de Ciències de l'Educació, de Dret, de Psicologia i de Logopèdia i l'Institut d'Història de la Ciència). La majoria de les iniciatives es despleguen en set països (Argentina, Colòmbia, Marroc, Mèxic, Perú, Uganda i Xile), mentre que una se centra en el campus de la UAB.

Per afavorir aquests diàlegs, les comunicacions s'han organitzat en tres sessions per àmbits temàtics: «Narratives i comunicació transformadora», «Feminismes, salut i cures» i «Territoris i justícia ambiental». Amb aquesta estructura es vol facilitar les connexions entre disciplines i experiències, i convidar a descobrir punts de trobada, reptes compartits i possibles noves línies de col·laboració més enllà dels àmbits específics de cada projecte.

Volem que aquesta jornada sigui, sobretot, una oportunitat per escoltar-nos, aprendre els uns dels altres, compartir preguntes i reconèixer-nos en allò que ens uneix, sense deixar de banda les diferències i els contextos que ens enriqueixen. En uns temps en què es volen aixecar fronteres, restringir drets i afeblir els espais de cooperació, mantenir oberts aquests ponts de coneixement i solidaritat és també una manera de defensar l'esperança i de continuar treballant per altres futurs possibles.

Us convidem, doncs, a aprofitar les sessions, conèixer els resums de les comunicacions, establir noves connexions i, sobretot, gaudir de l'oportunitat de compartir aquest espai de trobada i aprenentatge mutu.

PROGRAMA

Facultat de Ciències de l'Educació | Edifici G6

9:00 – 9:15h | Arribada

09:15 – 09:30h | Benvinguda institucional i inauguració a càrrec de:

- Esther Zapater, secretària general de la UAB
- David Llistar, director de serveis de justícia global i cooperació internacional de l'Ajuntament de Barcelona

09:30 – 10:30 h | Taula rodona *Universitats defensores davant l'extrema dreta: construint una cooperació decolonial, feminista i antiracista.*
Amb la participació de:

- Ana Villellas, Escola de Cultura de Pau, UAB
- Maria del Mar Griera, departament de sociologia, UAB
- Laila Serra, SUDS

Moderació a càrrec de Martina Madaula, Fundació Solidaritat UB.

10:30– 11:30h | Conversatori *Epistemologies indígenes, accés a la universitat i transformació del coneixement,* en castellà i portuguès.
Amb la participació de:

- Susy Souza i Carla Wisu, Universitat Federal de l'Amazones

Moderació a càrrec de Rochelle Foltram, departament d'Antropologia Social i Cultural, UAB

11:30 – 12:15 | Mostra de vídeos: *mirades audiovisuals des de la cooperació*, en castellà

- *Migración y territorio: cine comunitario con mujeres venezolanas en el norte de Chile* de Consuelo González, estudiant doctoral en Geografia, UAB
- *El café como pretexto: trabajo político y redes de solidaridad entre Chiapas y Europa* de Miria Gambardella estudiant doctoral en Antropologia Social i Cultural, UAB

Amb la participació de Víctor Villegas, Etnocinema

12:15 – 12:45 h | Pausa Café

PROGRAMA

12:45 – 14:30 | Presentació de comunicacions sobre projectes del Fons de Solidaritat (3 sessions simultànies)

Sessió Narratives i comunicació
Aula 65 (G6/107)

- **De la recerca a la transformació social: comunicació participativa, lideratge de les dones i justícia global a Colòmbia**, amb Santiago Giraldo Luque i Ricardo Carniel-Bugs
- **Narrar la ciutat, pensar en clau global: una plataforma transmedia per a la justícia social**, amb Iliana Ferrer i Marta Narberhaus
- **Taller de cine y migración: relatos audiovisuales de mujeres venezolanas sobre la (re)territorialización en Iquique y Alto Hospicio (Chile)**, amb Consuelo González Pavicich i Víctor Villegas-Campillo
- **Narratives inclusives i comunicació transformadora: educació i sensibilització sobre migració en contextos acadèmics: Nador-Barcelona**, amb Sònia Parella, David Vidal, Massoud Sharifi, Eileen Truax, Romina Tavernelli, João Pedro Silveira Martins, Claudio Rojas, Maenda Tunkara

Sessió Feminismes, salut i cures
Seminari Màster 4 (G6/202)

- **Voces feministas en STEM: Memoria colectiva y estrategias de una organización feminista universitaria frente a la violencia machista en Lima, Perú**, amb Estefanía Pomajambo Figueroa
- **Consideraciones para el diseño de experiencias de educación no formal en sexualidad integral: diálogos con un museo de ciencias y con jóvenes de Bogotá**, amb Mariangélica Rojas Gutiérrez
- **Dispositivo voces droguis: participación estudiantil en la co-creación de comunicaciones en salud inclusiva en prevención y reducción de riesgos,** amb Juli Hernandez
- **Els feminismes jurídics davant les violències institucionals per raó de gènere: els workshops com a espai per construir una xarxa Nord-Sud**, amb Patricia González Prado.
- **Implementació i efectivitat d'una intervenció preventiva (m-WWWT) per a la prevenció de l'ansietat i la depressió en mares novelles a Xile**, amb Estel Gelabert, Mª Ignacia García i Soledad Coo

Sessió Territoris i justícia ambiental
Sala de Graus

- **Phylogenome coil: aprenentatge internacional per a la conservació de la biodiversitat**, amb Sònia Casillas
- **Entre la conservación y la comunidad: capacitación y análisis social para la gestión del chimpancé en Uganda**, amb María Escobar-González i Oscar Cabezón
- **Ontologies del sagrat: ritual, puresa i ecologia del riu Ganges a Varanasi (Índia)**, amb Berta Vallès Gimeno
- **Camins sonors per al Bon Viure: del territorio a la universidad, saberes que circulan para la justicia global**, amb Paloma Valdivia Vizarreta, Carmen Graciela Arbulú Pérez Vargas i Aurea Marcial
- **Narrativas como patrimonio vivo. Exposiciones insurgentes y planificación comunitaria para la cuenca del río Matanza-Riachuelo**, amb Giusy Pappalardo, Axel Rex Weissel, Fernanda Leyva, Natalia Correa, Carolina Duque i Gabriel Moscovici

SESSIONS

NARRATIVES I COMUNICACIÓ TRANSFORMADORA

DE LA RECERCA A LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL: COMUNICACIÓ PARTICIPATIVA, LIDERATGE DE LES DONES I JUSTÍCIA GLOBAL A COLÒMBIA

Santiago Giraldo Luque, Ricardo Carniel Bugs
Professors agregats de la UAB – Facultat de Ciències de la Comunicació

Com pot la recerca universitària contribuir a transformar les condicions de vida de les comunitats amb les quals treballa?

Quin paper poden tenir el periodisme i la comunicació en processos de cooperació orientats a la justícia global?

Aquesta comunicació presenta una reflexió sobre tres projectes de cooperació impulsats des de la Universitat Autònoma de Barcelona, en col·laboració amb la Universidad del Tolima i diferents organitzacions comunitàries colombianes: «Mujeres Berracas: sobreviure al conflicte per construir la pau i la justícia social a Colòmbia» (2021-2022), «Chaparralunas: mujeres, liderazgo y desarrollo sostenible en el sur del Tolima» (2023-2024) i «Raíces de resistencia: educación, memoria y derechos en el Bosque de Galilea» (2025-2026).

Tot i desenvolupar-se en contextos i moments diferents, les tres experiències comparteixen una perspectiva de recerca-acció participativa que situa les comunitats, i especialment les dones, com a protagonistes dels processos de diagnosi, construcció de coneixement i transformació social.

El primer projecte va recuperar i difondre les històries de vida de deu dones supervivents del conflicte armat colombià, mitjançant narratives periodístiques, exposicions, documentals i pòdcasts que van contribuir a visibilitzar el seu paper en la construcció de pau i la defensa dels drets humans.

El segon va avançar cap a una intervenció directa amb la Red de Mujeres Chaparralunas por la Paz, combinant la formació en lideratge i sostenibilitat, la instal·lació de tecnologies energètiques alternatives i el desenvolupament participatiu d'una estratègia de comunicació digital orientada a reforçar l'autonomia organitzativa i econòmica de les dones.

Finalment, el projecte del Bosque de Galilea amplia aquesta perspectiva cap a la defensa dels drets territorials i ambientals, a través de la formació comunitària, la recuperació de la memòria col·lectiva i la producció de continguts documentals i cartogràfics.

DE LA RECERCA A LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL: COMUNICACIÓ PARTICIPATIVA, LIDERATGE DE LES DONES I JUSTÍCIA GLOBAL A COLÒMBIA

A partir de l'anàlisi comparada d'aquestes experiències, la comunicació planteja tres qüestions centrals: la necessitat de superar els models de cooperació que consideren les comunitats únicament com a beneficiàries, la importància de vincular la producció de coneixement amb millores concretes en les capacitats i les condicions de vida de les persones, i el potencial del periodisme i la comunicació per generar reconeixement, participació, autonomia i incidència social.

Les experiències mostren que la comunicació no ha de ser únicament un instrument de difusió dels resultats de la cooperació, sinó una dimensió constitutiva de la intervenció, capaç d'enfortir les organitzacions comunitàries i ampliar-ne la capacitat d'acció.

Es defensa, així, un model de cooperació universitària en què la recerca, la docència i l'acció comunitària s'articulen per construir coneixement compartit i promoure processos de transformació social sostenibles.

PARAULES CLAU

Recerca-acció participativa; comunicació per al canvi social; cooperació universitària; empoderament de les dones; justícia global.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Giraldo Luque, S., Fernández-Rovira, C., i Durán-Becerra, T. (2023). *Víctimas emprendedoras en el sur del Tolima (Colombia): la paz como factor principal de innovación social. Anuari d'Emprenedoria, Economia i Innovació Social 2023* (p. 53–74). Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS), Universitat Autònoma de Barcelona.

- Giraldo Luque, S., Machuca Téllez, G. A., i Tafur Villareal, A. (2022). *Una teoría sobre el papel de las mujeres víctimas-supervivientes en la paz para Colombia*. Editorial CUN.

- Machuca Téllez, G. A., Giraldo Luque, S., i Tafur Villareal, A. (2022). *La paz y sus mujeres. Lucha social, reconstrucción comunitaria y empoderamiento del perdón*. Editorial CUN.

Tejiendo lazos,
Tejiendo Futuro

NARRAR LA CIUTAT, PENSAR EN CLAU GLOBAL: UNA PLATAFORMA TRANSMÈDIA PER A LA JUSTÍCIA SOCIAL

Iliana Ferrer, Marta Narberhaus
Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat - UAB

El Centro és un projecte interuniversitari d'innovació docent i cooperació per a la justícia global que connecta estudiantat, professorat i agents del territori de Barcelona, Bogotà i Ciutat de Mèxic per explorar desafiaments socials i ambientals vinculats als Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) des dels seus entorns locals.

Amb el suport del Fons de Solidaritat de la UAB (FAS), el projecte utilitza l'aprenentatge basat en reptes (ABR) (Galdames-Calderón et al., 2024; Gallagher i Savage, 2020) i les narratives transmèdia (Jenkins, 2006; Scolari, 2013) per convertir l'entorn urbà en un espai de recerca, aprenentatge, creació i sensibilització.

Aquesta aproximació dona continuïtat a les edicions anteriors d'El Centro, en què la creació transmèdia col·laborativa s'ha plantejat com una metodologia per explorar i narrar els entorns urbans (Ferrer i Ángel-Torres, 2024).

Durant l'edició de 2025-2026, al voltant de 220 estudiants i sis docents van participar en el desenvolupament de més de quaranta projectes transmèdia vinculats a diferents ODS.

L'estudiantat va definir i abordar reptes relacionats amb problemàtiques dels seus contextos propers, en va investigar les dimensions socials, culturals i ambientals i, en col·laboració amb agents del territori, va construir narratives destinades a visibilitzar aquestes realitats i connectar-les amb desafiaments d'abast global. La producció de narratives transmèdia de no-ficció permet articular diferents llenguatges, formats i formes de participació per abordar realitats socials complexes (Martínez i Duarte, 2023; Perry, 2020), mentre que la cocreació i l'autoria distribuïda afavoreixen formes participatives de construcció narrativa.

El procés va donar lloc a aproximadament 150 productes comunicatius en múltiples formats i llenguatges, entre els quals curtmetratges documentals, vídeos per a xarxes socials, pòdcasts, revistes, mapes interactius i altres propostes digitals i audiovisuals. Aquesta diversitat permet que cada repte sigui explorat des de diferents perspectives i que les històries puguin circular entre plataformes, espais i públics.

Un dels principals resultats és la creació de la plataforma transmèdia del projecte (elcentrodoc.org), concebuda no només com un repositori dels treballs realitzats, sinó com un espai d'articulació, difusió i transferència que prolonga la vida de les produccions més enllà de l'aula.

NARRAR LA CIUTAT, PENSAR EN CLAU GLOBAL: UNA PLATAFORMA TRANSMÈDIA PER A LA JUSTÍCIA SOCIAL

La plataforma complementa altres accions de divulgació desenvolupades pel projecte, com ara exposicions, mitjans universitaris i esdeveniments, i permet fer visible una cartografia col·lectiva dels reptes que travessen els centres de les tres ciutats. Aquesta dimensió amb estudis recents que han explorat el potencial de les narratives transmèdia en relació amb la inclusió, l'equitat i la participació entre les persones joves (Citraningtyas et al., 2026).

La comunicació presentarà la plataforma i els principals resultats i aprenentatges de l'experiència de 2025-2026. En coherència amb el caràcter participatiu d'El Centro, part de l'estudiantat que ha participat en el projecte compartirà la seva experiència, els reptes abordats, el treball amb agents del territori i el procés de transformar l'aprenentatge en narratives orientades a la sensibilització i la justícia social.

PARAULES CLAU

Transmèdia; justícia social; ODS; innovació docent; aprenentatge basat en reptes (ABR); projecte col·laboratiu.

NARRAR LA CIUTAT, PENSAR EN CLAU GLOBAL: UNA PLATAFORMA TRANSMÈDIA PER A LA JUSTÍCIA SOCIAL

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Citraningtyas, C. E. C., Soerjoatmodjo, G. W. L., Utami, I., Supriyanto, -, i Budiharjo, S. (2026). *Beyond the page: Transmedia storytelling to promote GEDSI among youth*. Journal of Youth Development 21(2), 9. https://doi.org/10.34068/jyd.21.02.09

- Ferrer, I., i Ángel-Torres, A. (2024). *El Centro (The Downtown): A Collaborative Transmedia Project Among Ibero-American Universities*. A: J. T. Murray, i M. C. Reyes (eds.), Interactive Storytelling - 17th International Conference on Interactive Digital Storytelling, ICIDS 2024, Proceedings (vol. 15468, p. 186-195). Lecture Notes in Computer Science; vol. 15468 LNCS. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-78450-7_12

- Galdames-Calderón, M., Stavnskær Pedersen, A., i Rodriguez-Gomez, D. (2024). *Systematic review: Revisiting challenge-based learning teaching practices in higher education*. Education Sciences 14(9), 1008. https://doi.org/10.3390/educsci14091008

- Gallagher, S. E., i Savage, T. (2020). *Challenge-based learning in higher education: An exploratory literature review*. Teaching in Higher Education 25(6), 1–15. https://doi.org/10.1080/13562517.2020.1863354

- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York University Press. https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qffwr

- Martinez, A. T. A., i Duarte, N. F. D. (2023). *Realidades expandidas: Guia metodológica para proyectos transmedia de no ficción*. Cuadernos del Centro de Estudios en Diseño y Comunicación. Ensayos (187), 171-189. https://doi.org/10.18682/cdc.vi187.9480

- Perry, M. S. (2020). *Multimodal Engagement through a Transmedia Storytelling Project for Undergraduate Students*. GEMA Online Journal of Language Studies 20(3), 19-40. https://doi.org/10.17576/gema-2020-2003-02

- Scolari, C. A. (2013). *Narrativas transmedia: Cuando todos los medios cuentan*. Deusto.

TALLER DE CINE Y MIGRACIÓN: RELATOS AUDIOVISUALES DE MUJERES VENEZOLANAS SOBRE LA (RE)TERRITORIALIZACIÓN EN IQUIQUE Y ALTO HOSPICIO (CHILE)

Consuelo González Pavicich,[1] Víctor Villegas-Campillo[2]

[1] Departamento de Geografía, Facultad de Filosofía y Letras, UAB y ETNOCINEMA
[2] Grupo JOVIS, Facultad de Comunicación, UPF y ETNOCINEMA

Esta comunicación presenta la experiencia y los aprendizajes del proyecto «Taller de cine y migración», financiado por el Fondo de Solidaridad de la FAS-UAB e implementado entre diciembre de 2025 y abril de 2026 en el área metropolitana de Iquique - Alto Hospicio (Tarapacá, Chile), en el marco del trabajo de campo de una tesis doctoral en geografía.

Frente a un escenario de creciente criminalización de la migración venezolana en el norte de Chile, el proyecto tuvo como objetivo analizar las prácticas de (re)territorialización desplegadas por esta población a través de un taller de cine participativo y la cocreación de piezas fílmicas que promovieran la visibilización de sus experiencias, el sentido de pertenencia, la desestigmatización y el diálogo intercultural.

La propuesta se fundamenta en una metodología participativa y situada, inspirada en el cine comunitario, en la que las participantes no son objeto de representación, sino autoras de sus propias narrativas (Villegas-Campillo, 2024), y en una aproximación teórica desde la (multi)territorialidad (Haesbaert, 2013) y la interseccionalidad (Cubillos-Almendra et al., 2023).

En diálogo con las contrapartes —una organización migrante local, una institución académica y un espacio de producción audiovisual—, el diseño inicial se adaptó en tres sentidos: se convocó exclusivamente a mujeres para generar un espacio de cuidado y confianza; se realizaron dos talleres paralelos, uno en cada ciudad.

En enero de 2026, once mujeres venezolanas participaron en tres sesiones por ciudad que combinaron la reflexión conceptual sobre territorio y vida cotidiana, la introducción al lenguaje audiovisual, ejercicios sensoriales y de cine comunitario —fotoaudionovelas, «Mi lugar seguro» y entrevista documental— y el visionado colectivo de las piezas en clave interseccional. La participación fue gratuita e incluyó un espacio de cuidado infantil y apoyo para transporte y alimentación.

Con sus propios teléfonos móviles, las participantes produjeron 27 piezas audiovisuales (16 en Alto Hospicio y 11 en Iquique), cuya sistematización permitió identificar estrategias de construcción de «lugares seguros», redes de apoyo y cuidado, la apropiación simbólica del mar, la playa o el cerro, prácticas cotidianas como la cocina o la espiritualidad, la importancia de los vínculos con objetos y mascotas, y tensiones asociadas al estatus migratorio y a la precariedad habitacional.

TALLER DE CINE Y MIGRACIÓN: RELATOS AUDIOVISUALES DE MUJERES VENEZOLANAS SOBRE LA (RE)TERRITORIALIZACIÓN EN IQUIQUE Y ALTO HOSPICIO (CHILE)

Otros resultados relevantes son el fortalecimiento de redes entre mujeres de ambas ciudades, la consolidación de una metodología audiovisual participativa replicable y la instalación del cuidado como condición metodológica.

Como principales aprendizajes, la experiencia muestra que las medidas de accesibilidad son indispensables para una participación real de mujeres con responsabilidades de cuidado, y que el contexto normativo y político exige aplicar un principio de prudencia en la difusión de las imágenes.

Desde la perspectiva de la justicia global, el proyecto contribuyó a cuestionar narrativas estigmatizantes desde la voz de las propias protagonistas y abre la posibilidad de darle continuidad mediante un documental participativo junto a comunidades migrantes.

PARAULES CLAU

Cine comunitario; migración venezolana; (re)territorialización; interseccionalidad; vida cotidiana.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Cubillos-Almendra, J., González-Pavicich, C., i Contreras-Hernández, P. (2023). *Interseccionalidad. Un dispositivo teórico-metodológico para el estudio de las migraciones.* Revista Austral de Ciencias Sociales (44), 129-150. https://doi.org/10.4206/rev.austral.cienc.soc.2023. n44-07

- Haesbaert, R. (2013). *Del mito de la desterritorialización a la multiterritorialidad*. Cultura y Representaciones Sociales 8(15), 9-42.

- Villegas-Campillo, V. (2024). *Audiovisual ethnography, community cinema, and youth participation: Filmed and filming fieldwork experiences from Chile*. Social Sciences 13(12), 671. https://doi.org/10.3390/socsci13120671

NARRATIVES INCLUSIVES I COMUNICACIÓ TRANSFORMADORA: EDUCACIÓ I SENSIBILITZACIÓ SOBRE MIGRACIÓ EN CONTEXTOS ACADÈMICS: NADOR-BARCELONA

Sònia Parella
Departament de Sociologia / CER-Migracions, UAB

David Vidal
Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura, UAB

Massoud Sharifi
Departament de Sociologia / CER-Migracions, UAB

Eileen Truax
Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura, UAB

Romina Tavernelli
Departament de Sociologia / CER-Migracions, UAB

Joao Pedro Martins
Col·laborador de CER-Migracions

Claudio Rojas
Col·laborador de CER-Migracions

Maenda Tunkara
TSR, CER-Migracions

Aquesta comunicació presenta una iniciativa de cooperació universitària entre el CER-Migracions de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Facultat Pluridisciplinària de Nador de la Universitat Mohammed I (Marroc).

El projecte respon a l'augment dels discursos d'odi i de les narratives antimigratòries en l'espai digital i públic, especialment en contextos fronterers marcats per intenses dinàmiques migratòries.

A partir de la metodologia de la comunicació per al desenvolupament (Communication for Development, C4D), la iniciativa combina sensibilització, formació i producció col·laborativa de continguts amb estudiants de grau i màster d'ambdós països.

L'objectiu és reforçar les capacitats crítiques i comunicatives de l'alumnat per identificar, analitzar i contrarestar discursos xenòfobs, racistes i discriminatoris, a base de promoure narratives alternatives basades en els drets humans, la igualtat de gènere i la justícia social.

NARRATIVES INCLUSIVES I COMUNICACIÓ TRANSFORMADORA: EDUCACIÓ I SENSIBILITZACIÓ SOBRE MIGRACIÓ EN CONTEXTOS ACADÈMICS: NADOR-BARCELONA

La comunicació analitza el potencial de la cooperació acadèmica transnacional com a eina de transformació social i presenta els primers resultats d'una iniciativa pedagògica que integra alfabetització mediàtica, producció audiovisual participativa i acció antirumors.

El projecte aporta reflexions sobre el paper de les universitats en la construcció de societats més inclusives i en la prevenció dels discursos d'odi en l'àmbit mediterrani.

PARAULES CLAU

Discursos d'odi; narratives antimigratòries; cooperació universitària transnacional; alfabetització mediàtica; producció audiovisual participativa.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Comisión Europea contra el Racismo y la Intolerancia (ECRI) (2015). *General Policy Recommendation No. 15 on combating hate speech*. Consejo de Europa. https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-n-15-on-combating-hate-speech-adopt/16808b7904

- García, J. (2022). *Necropolítica y discursos de odio. Sentimiento antinmigración, vulnerabilidad y violencia simbólica*, Isegoría, 66. https://doi.org/10.3989/isegoria.2022.66.09

- Macarro Carballar, R. M., Cubero Pérez, R., i Cubero Pérez, M. (2024). *La construcción sociocultural de los discursos de odio: Conclusiones e implicaciones de una revisión sistemática*. Revista Internacional de Ciencias Sociales Interdisciplinares 13(1), 19-41. https://doi.org/10.18848/2474-6029/CGP/v13i01/19-41

- Müller, K., i Schwarz, C. (2020). *Fanning the flames of hate: Social media and hate crime*. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3082972

SESSIONS

FEMINISMES, SALUT I CURES

VOCES FEMINISTAS EN STEM: MEMORIA COLECTIVA Y ESTRATEGIAS DE UNA ORGANIZACIÓN FEMINISTA UNIVERSITARIA FRENTE A LA VIOLENCIA MACHISTA EN LIMA, PERÚ

Estefanía Pomajambo Figueroa
Máster en Historia de la Ciencia - UAB

El objetivo de esta comunicación es presentar los avances hechos en el proyecto de recopilación de memoria histórica y de cocreación de un nuevo plan estratégico con el colectivo estudiantil feminista UNIdas, que le permita fortalecerse y establecer acciones contra la violencia de género con la que convive en la universidad estatal UNI (Lima, Perú).

Ante el retroceso de derechos humanos que viven el país y la región, el cambio de discurso oficial estatal hacia modelos patriarcales, machistas y LGTB-fóbicos, y la aparición y el crecimiento de nuevas violencias hacia las mujeres en el mundo virtual, es relevante para la comunidad académica, científica y activista mostrar la resiliencia que un grupo de estudiantes mujeres puede hacer desde hace diez años en una universidad masculinizada.

El trabajo de campo se realizó por medio de reuniones informales en espacios de la universidad y en casas de las integrantes, desde fines de julio hasta comienzos de setiembre de 2026. Sirvieron de lugares de integración y de identificación mutua entre generaciones de integrantes y de espacios seguros de catarsis sobre sus situaciones familiares con diferentes niveles de violencia y sus somatizaciones de las violencias machistas producidas en la universidad.

También pudieron compartir información sobre los agresores («antiguos» y actuales) y coordinar acciones inmediatas ante las últimas violencias ocurridas. Durante el trabajo de campo, junto con las entrevistas realizadas a dos exintegrantes y cuatro actuales integrantes durante 2025, y a dos docentes aliadas en 2026, se ha evidenciado, en primer lugar, que las expresiones de violencias de género dentro de la universidad se han modificado en estos diez años, teniendo a la pandemia como parteaguas.

Antes de ella, la mayoría de los casos de violencia provenía de situaciones presenciales generadas por docentes y estudiantes hombres, mientras que en estos últimos cinco años ha pasado a ser principalmente virtual, con expresiones presenciales que consolidan el estado de alerta cosificante fomentado en el mundo virtual.

En segundo lugar, los cambios legales internos a favor de las mujeres de la comunidad universitaria y las expulsiones o suspensiones temporales de los agresores han provenido de las luchas de las estudiantes organizadas alrededor de este colectivo, sea por pertenencia directa o por estar integrando en su momento algún gremio estudiantil o alguna instancia de justicia universitaria.

VOCES FEMINISTAS EN STEM: MEMORIA COLECTIVA Y ESTRATEGIAS DE UNA ORGANIZACIÓN FEMINISTA UNIVERSITARIA FRENTE A LA VIOLENCIA MACHISTA EN LIMA, PERÚ

En estas etapas, no solo contaron con ellas mismas, sino también con aliadas/os estudiantiles y con feministas integrantes de ONG locales.

Especialmente, tres aliadas han sido constantes, tanto por su modelo feminista de conducta como por su incidencia política y económica a favor de estas luchas, al mostrarse constantes del lado de la justicia feminista, a pesar de que pudieran haber puesto en riesgo sus puestos como docentes o administrativas.

Finalmente, a pesar de la poca protección efectiva de las autoridades universitarias hacia las estudiantes en general y de la sobreexigencia académica, la actitud proactiva, la capacidad inmediata de reacción y la toma colectiva de conciencia feminista han permitido la transmisión de valores, de motivación y de estrategias para ralentizar el avance misógino.

PARAULES CLAU

Tecnología y género; memoria histórica; colectivo feminista estudiantil; Perú; proceso de cocreación.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Chomsky, N. (2009). *La (des)educación*. Barcelona: Editorial Crítica.

- Moojen, J., Gillebaart, M., i De Ridder, D. (2025). *Co-Creation Through Collaborative Governance: Realising Healthier and More Sustainable Neighbourhood Food Environments*. Journal of Community & Applied Social Psychology 35: e70209. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1002/casp.70209

CONSIDERACIONES PARA EL DISEÑO DE EXPERIENCIAS DE EDUCACIÓN NO FORMAL EN SEXUALIDAD INTEGRAL: DIÁLOGOS CON UN MUSEO DE CIENCIAS Y CON JÓVENES DE BOGOTÁ

Mariangélica Rojas Gutiérrez
Máster en Investigación en Educación – UAB

En aras de establecer puentes que permitan aportar desde la educación en museos a los procesos de apropiación social de la Educación Integral en Sexualidad (EIS), la investigación considera los museos de ciencia, en cuanto escenarios para la divulgación científica, como actores clave para situar la conversación de manera rigurosa y crítica, promoviendo la participación de los públicos y la garantía de derechos principalmente para infancia y juventud.

En ese sentido, el TFM desarrollado en el marco del máster en Investigación en educación identificó orientaciones para el abordaje de la EIS en museos interactivos de ciencias inspiradas en experiencias de educación no formal en sexualidad integral promovidas por organizaciones de la sociedad civil en Colombia.

En aras de desarrollar acciones para la continuidad de dicha investigación, el proyecto a realizar en el marco de la convocatoria FAS de 2026-2027 para la justicia global se concentrará en dos aspectos: la realización de espacios para la comunicación y la discusión de los resultados con el equipo del museo y, de otro lado, avanzar en diálogos exploratorios con jóvenes de Bogotá respecto de sus intereses, inquietudes y necesidades en materia de educación sexual integral.

Dar pasos para la creación de puentes entre la EIS y los museos, así como promover que los diseños de propuestas educativas de EIS dialoguen con jóvenes directamente, son elementos para destacar de este proyecto en materia de innovación y transformación socioeducativa para identificar posibilidades de innovación educativa o líneas de investigación futuras para la educación no formal y de museos.

PARAULES CLAU

Educación Integral en Sexualidad; pedagogías feministas; educación en museos de ciencias interactivas; estudios sociales de las ciencias, la tecnología y la medicina.

CONSIDERACIONES PARA EL DISEÑO DE EXPERIENCIAS DE EDUCACIÓN NO FORMAL EN SEXUALIDAD INTEGRAL: DIÁLOGOS CON UN MUSEO DE CIENCIAS Y CON JÓVENES DE BOGOTÁ

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bazzo, W. A., Von Linsingen, I., i Pereira, L. T. V. (eds.) (2003). *Introdução aos Estudos CTS (Ciência, Tecnologia e Sociedade)*. OEI. https://wp.ufpel.edu.br/walter/files/2023/06/1__Introduo_aos_estudos_CTS_Bazzo_et_al.pdf

- Bermúdez Gutiérrez, L. M. (2022). *Cuerpo, género y sexualidad: el giro pedagógico que resiste en la escuela*. Educación y Ciudad (43), 53 70. https://doi.org/10.36737/01230425.n43.2022.2762

- Davignon Cuesta, L. (2013). *Géneros lábiles, sexualidades diversas: una guía didáctica sobre la diversidad sexual y de género. (O cómo los museos pueden contribuir a una educación en la materia)*. Revista de Antropología Experimental (13), 449 485. https://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/rae/article/view/1838/1594

- Fondo de Población de las Naciones Unidas. (2014). *Directrices operacionales del UNFPA para la educación integral de la sexualidad: un enfoque basado en los derechos humanos y género*. UNFPA. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub pdf/UNFPA_OperationalGuidanceREV_ES_web.pdf

- Franco-Avellaneda, M. (2013). *Museos, artefactos y sociedad: ¿cómo se configura su dimensión educativa?* Universitas Humanística 1(76), 125 151. https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4672585

- Franco-Avellaneda, M., i Arboleda, T. (2014). *Apropiación social de la ciencia, tecnología e innovación para el desarrollo humano* (p. 28). Escuela Virtual PNUD-Colciencias; Diplomado ASCTI.

- Freire, P., i Faundez, A. (2013). *Por una pedagogía de la pregunta: crítica a una educación basada en respuestas a preguntas inexistentes* (C. Berenguer, Trad.). Siglo XXI. (Trabajo original publicado en 1985). https://aprendizajesparalelos.wordpress.com/wp 91 content/uploads/2016/08/paulo-freire-y-antonio-faudez-por-una-pedagogia-de-la pregunta.pdf

CONSIDERACIONES PARA EL DISEÑO DE EXPERIENCIAS DE EDUCACIÓN NO FORMAL EN SEXUALIDAD INTEGRAL: DIÁLOGOS CON UN MUSEO DE CIENCIAS Y CON JÓVENES DE BOGOTÁ

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- hooks, b. (2021). *Enseñar a transgredir. La educación como práctica de la libertad*. Capitán Swing.

- Lozano Borda, M. (2016). Colombia. A: E. Fernández Polcuch, A. Bello, i L. Massarani (eds.), *Políticas públicas e instrumentos para el desarrollo de la cultura científica en América Latina* (p. 69-82). UNESCO.

- Maffia, D. (2005). *Epistemología feminista: por otra inclusión de lo femenino en la Ciencia*. A: N. Blázquez Graf i J. Flores (eds.), Ciencia, tecnología y género en Iberoamérica (p. 623-633). Centro de Investigaciones Interdisciplinarias en Ciencias y Humanidades.

- Massarani, L., García Guerrero, M., i Cambre, M. (eds.). (2025a). *Museos interactivos en América Latina: 35 años bailando bajo la lluvia.* A: Popularización de la ciencia en América Latina: Experiencias, avances y desafíos en 35 años de REDPOP (p. 9-22). Biblioteca de Educação e Divulgação Científica Iloni Seibel / Museu da Vida Fiocruz. https://drive.google.com/file/d/1J8BKeHR9YMaCpiFi1lWzN8ca7g1JvQvs/view ?usp=sharing

- Moreno, S., i Santibañez, M. (2021). *Educación sexual en América Latina: una revisión del estado del arte en Colombia, Chile, México y Uruguay*. Revista Educación Las Américas 11(1), 57-77. https://doi.org/10.35811/rea.v11i1.145
- Morgade, G. (2011). Toda educación es sexual: hacia una educación sexuada justa. La Crujía. https://siteal.iiep.unesco.org/sites/default/files/sit_investigacion_pdf/1975.pdf

- Ronconi, L., Espiñeira, B., i Guzmán, S. (2023). *Educación sexual integral en América Latina y el Caribe: dónde estamos y hacia dónde deberíamos ir*. LatinAmerican Legal Studies 11(1), 246-296. https://doi.org/10.15691/0719-9112vol11n1a7

CONSIDERACIONES PARA EL DISEÑO DE EXPERIENCIAS DE EDUCACIÓN NO FORMAL EN SEXUALIDAD INTEGRAL: DIÁLOGOS CON UN MUSEO DE CIENCIAS Y CON JÓVENES DE BOGOTÁ

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Sentiido (2024). *Encuesta sobre las actitudes de padres y madres de familia en Colombia sobre la Educación Sexual Integral y la diversidad sexual y de género*. https://sentiido.com/papas-y-mamas-de-colombia-si-a-la-educacion-sexual-y-a los-derechos-lgbtiq/

- Seoane, V., i Severino, M. (2019). *Género, sexualidades y educación. Intersecciones necesarias para una educación emancipadora*. Descentrada 3(1), e063. https://doi.org/10.24215/25457284e063

- Vásquez, M. L., Argote, L. A., Castillo, E., Cabrera, M. J., González, D., Mejía, M. E., i 98 Villaquirán, M. E. (2005). *Apropiación de los derechos sexuales y reproductivos en los adolescentes: una experiencia desde la teoría de la acción razonada*. Colombia Médica 36 (supl. 1), 14 24. https://colombiamedica.univalle.edu.co/Vol36No3Supl1/PDF/cm36n3s1a2.pdf

- Vélez de la Calle, C. del P., i Santamaría-Vargas, J. del P. (2023). *Políticas, saberes y relatos de educación sexual: una revisión de la literatura latinoamericana 2000-2022*. Educación y Ciudad (45), e2870. https://doi.org/10.36737/01230425.n45.2023.2870

- Zemaitis, S. (2016). *Pedagogías de la sexualidad. Antecedentes, conceptos e historia en el cambio de la educación sexual de la juventud* [Trabajo final integrador de especialización en nuevas infancias y juventudes, Universidad Nacional de La Plata]. https://www.academia.edu/88312346/Pedagog%C3%ADas_de_la_sexualidad

- Zemaitis, S. (2023). *Hacia una pedagogía sexual en la sub-región. Redes, disputas, teorizaciones y modelos pedagógicos en el campo de la educación sexual latinoamericana (1960 1980)*. Historia de la Educación 24(1), 6 51. https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.16456/pr.16456.pdf

«DISPOSITIVO VOCES DROGUIS»: PARTICIPACIÓ ESTUDIANTIL EN LA COCREACIÓ DE COMUNICACIONS EN SALUT INCLUSIVA EN PREVENCIÓ I REDUCCIÓ DE RISCOS

Juli Hernandez
Estudiant del Doctorat en Comunicació i Periodisme, Facultat de Ciències de la Comunicació

El «Dispositivo Vocess Droguis» és una iniciativa de participació estudiantil que proposa la creació d'un fanzine com a estratègia de comunicació en salut construïda des de baix, orientada a la prevenció i la reducció de riscos i danys associats a l'ús de substàncies.

La comunicació des de baix, també anomenada comunicació ascendent o veu de l'empleat, és el flux d'informació dels empleats als supervisors i gestors. Inclou opinions, suggeriments, alertes sobre problemes, retroaclimentació sobre decisions i, en alguns casos, queixes de comportament injust o arriscat (Mowbray et al., 2015).

El concepte central sorgeix de la idea que l'organització crea canals formals i informals perquè aquesta veu arribi i sigui presa seriosament (Morrison, 2022). Pel que fa a aquesta recerca, el concepte inclou la veu de les persones col·laboradores de l'oficina d'inclusió i dels estudiants de la universitat que van inscriure-s'hi.

El projecte va buscar que els estudiants de diferents regions, especialment persones amb diversitat funcional i de gènere, participessin activament en la creació de continguts, narratives, polítiques i informació sobre salut, consum i cura, per visibilitzar la diversitat d'experiències i significats culturals al voltant de les substàncies.

«DISPOSITIVO VOCES DROGUIS»: PARTICIPACIÓ ESTUDIANTIL EN LA COCREACIÓ DE COMUNICACIONS EN SALUT INCLUSIVA EN PREVENCIÓ I REDUCCIÓ DE RISCOS

A través del treball conjunt amb l'oficina d'inclusió del Politècnic Grancolombià, el dispositiu va buscar generar una comunicació més horitzontal entre estudiants, professionals de la salut i la institució, fomentant l'alfabetització en salut, la participació estudiantil i la democratització de l'accés a la informació per a la prevenció i la reducció de riscos i danys, utilitzant el fanzine com a eina d'expressió, comunicació alternativa i construcció col·lectiva de coneixement en salut.

El projecte es va realitzar en dues modalitats, una de presencial i una altra de virtual, ambdues amb participació d'estudiants i col·laboradores diverses funcionals i de gènere. Des del principi es van generar estratègies de respecte per la privacitat de cada persona i no es va registrar cap dada que pogués tenir relació directa amb la persona. Es van fer set sessions, quatre de presencials i tres de virtuals, i es van desenvolupar en la línia narrativa : primer, conèixer-nos entre nosaltres i les experiències sobre les drogues; segon, ubicar-nos en l'espai i el context; tercer, la veu narrativa del fanzine i la nostra identitat, i quart, com presentar-la.

El fanzine es va tornar un espai de participació, reflexió i alfabetització sobre les drogues, les experiències, la comunitat, els espais d'ús de drogues, el cos, el tot i un espai segur per poder participar.

PARAULES CLAU

Comunicació des de baix; reducció de riscos; participació estudiantil; .fanzine.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Morrison, E. W. (2022). *Employee voice and silence: Taking stock a decade later*. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior 10, 79–107.

- Mowbray, P. K., Wilkinson, A., i Tse, H. H. M. (2015). *An integrative review of employee voice: Identifying a common conceptualization and research agenda*. International Journal of Management Reviews 17(3), 382–400.

ELS FEMINISMES JURÍDICS DAVANT LES VIOLÈNCIES INSTITUCIONALS PER RAÓ DE GÈNERE: ELS WORKSHOPS COM A ESPAI PER CONSTRUIR UNA XARXA NORD-SUD

Patricia González Prado
Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Dret, Departament de Ciència Política i Dret Públic (Àrea de Filosofia del Dret), Grup de Recerca Antígona

Presentem els resultats del projecte «Els feminismes jurídics davant les violències institucionals per raó de gènere. Estratègies, eines i mecanismes», impulsat pel Grup Antígona de la UAB i l'Instituto deEstudios sobre Derecho, Justicia y Sociedad (CONICET – Universidad Nacional de Córdoba), amb la participació de professorat de diverses universitats argentines i d'organitzacions defensores dels drets de les dones, les infàncies i les persones LGTBI.

El projecte parteix d'un context en què l'arribada de l'extrema dreta als poders públics a l'Argentina ha convertit el desmantellament de les polítiques d'igualtat i contra les violències de gènere i els discursos d'odi des de les institucions, i les retallades a les universitats i a la recerca, en una nova dimensió de violència institucional per raó de gènere: una violència que s'exerceix des del mateix Estat, en contra de la seva pròpia legislació i dels compromisos internacionals que ha ratificat.

El nucli de l'acció ha estat el workshop d'expertes celebrat a la Universidad Nacional de Córdoba, que s'ha revelat com un espai de debat i reflexió imprescindible per a la creació d'una xarxa acadèmica i activista Nord-Sud.

Més enllà d'una activitat de transferència, el workshop ha permès posar en comú diagnòstics situats, reconèixer la dimensió transnacional d'aquestes violències i construir confiança entre universitats, entitats i equips de clíniques jurídiques.

En destaquem quatre resultats: en primer lloc, la priorització col·lectiva dels productes que cal obtenir, que ha ordenat el treball conjunt a partir de les necessitats expressades per les participants; en segon lloc, l'acord d'elaborar un qüestionari sobre la situació a les universitats en relació amb els atacs i els retrocessos en la incorporació de la perspectiva de gènere, com a eina per documentar una violència institucional que també travessa l'àmbit acadèmic; en tercer lloc, el compromís de donar continuïtat als debats mitjançant seminaris en línia, que sostenen la xarxa en el temps i redueixen l'impacte ambiental dels desplaçaments; en quart lloc, la constatació de la importància de la formació de les clíniques jurídiques i de l'intercanvi entre les de la UAB i la UNCórdoba, com a dispositiu pedagògic i d'incidència per identificar, denunciar i reclamar la reparació de les violències institucionals per raó de gènere, en diàleg amb el litigi estratègic i estructural.

ELS FEMINISMES JURÍDICS DAVANT LES VIOLÈNCIES INSTITUCIONALS PER RAÓ DE GÈNERE: ELS WORKSHOPS COM A ESPAI PER CONSTRUIR UNA XARXA NORD-SUD

Des del marc dels feminismes jurídics crítics i decolonials, sostenim que anomenar aquestes violències és condició per fer-les intel·ligibles i jurídicament abordables, i que la cooperació universitària pot esdevenir una forma de resistència davant les polítiques transnacionals de regressió de drets.

L'experiència aporta, així, aprenentatges sobre com la cooperació per la justícia global pot enfortir xarxes de coneixement compromeses amb la defensa de la democràcia i dels drets humans de les dones, les infàncies i les persones LGTBI.

PARAULES CLAU

Violències institucionals per raó de gènere; feminismes jurídics; cooperació universitària Nord-Sud; clíniques jurídiques; perspectiva de gènere a les universitats.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bodelón González, E. (2014). *Violencia institucional y violencia de género*. Anales de la Cátedra Francisco Suárez (48), 131–155. https://doi.org/10.30827/acfs.v48i0.2783
- González Prado, P. (2024). *La diligencia debida en las políticas de prevención y reparación de las violencias machistas en Cataluña*. Derecho y Género (1), 29–55. https://doi.org/10.5565/rev/derechoygenero.13
- Puga, M. (2014). *El litigio estructural*. Revista de Teoría del Derecho de la Universidad de Palermo 1(2), 41–82.
- Unzué, M., i Romé, N. (2025). *Annus horribilis: Balance preliminar del primer año del gobierno de Milei para los sistemas universitario y científico*. Ciudadanías. Revista de Políticas Sociales Urbanas (ed. especial), 1–25. https://revistas.untref.edu.ar/index.php/ciudadanias/article/view/2419
- Vaggione, J. M. (2022). *El entramado neoconservador en América Latina: La instrumentalización de la ideología de género en las democracias contemporáneas.* Las Torres de Lucca: Revista Internacional de Filosofía Política 11(1), 51–64. https://doi.org/10.5209/ltdl.79437

IMPLEMENTACIÓ I EFECTIVITAT D'UNA INTERVENCIÓ PREVENTIVA (M-WWWT) PER A LA PREVENCIÓ DE L'ANSIETAT I LA DEPRESSIÓ EN MARES NOVELLES A XILE

Estel Gelabert[1], M. Ignacia García[2], Soledad Coo[2]

[1] Departament de Psicologia Clínica i de la Salut, UAB
[2] Facultad de Psicologia, Universidad del Desarrollo

La salut mental perinatal (embaràs i el postpart) constitueix un problema rellevant de salut pública, i el seu abordatge continua presentant importants barreres d'accés, especialment en contextos vulnerables.

A Xile, al voltant del 40 % de les mares primípares pateixen símptomes d'ansietat i depressió postpart, però les desigualtats socioeconòmiques i l'estigma dificulten l'accés a l'atenció especialitzada.

El programa *What Were We Thinking* (WWWT)[1] és una intervenció psicoeducativa preventiva, amb perspectiva de gènere, dirigida a mares primerenques i orientada a factors de risc modificables, que ha estat adaptada culturalment al context xilè i a un format de salut mòbil (m-WWWT).[2]

Aquest projecte té com a objectiu implementar i avaluar de manera pilot l'm-WWWT en el sistema públic d'atenció primària xilè, capacitant les llevadores com a facilitadores de la intervenció.

El projecte s'estructura en una primera fase de formació i capacitació de professionals i una segona fase d'implementació i avaluació.

La formació combina continguts sobre salut mental perinatal amb capacitació específica per a l'aplicació de l'm-WWWT, incloent-hi els continguts del programa, estratègies de comunicació i l'abordatge de possibles dificultats durant la implementació. Un cop completada aquesta primera fase, s'ha iniciat l'estudi pilot amb mares primerenques ateses en centres públics d'atenció primària de Santiago de Xile. L'estudi compara un grup que rep l'm-WWWT amb un grup que rep l'atenció habitual.

L'avaluació de l'eficàcia s'efectua mitjançant qüestionaris validats sobre símptomes emocionals, autoeficàcia materna i suport social percebut (EPDS, escala d'avaluació parental, i MSPSS) passats abans i després de la intervenció. La intervenció, de cinc setmanes de durada, combina continguts psicoeducatius distribuïts mitjançant missatgeria mòbil, contacte individual amb una llevadora facilitadora i una sessió grupal virtual.

Actualment, el projecte es troba en fase de reclutament i recollida de dades, i es preveu presentar resultats preliminars sobre el procés d'implementació.

IMPLEMENTACIÓ I EFECTIVITAT D'UNA INTERVENCIÓ PREVENTIVA (M-WWWT) PER A LA PREVENCIÓ DE L'ANSIETAT I LA DEPRESSIÓ EN MARES NOVELLES A XILE

Aquesta experiència permetrà explorar la viabilitat d'integrar una intervenció preventiva de salut mental perinatal basada en tecnologia mòbil en l'atenció primària xilena i generar evidència per valorar-ne la futura ampliació.

PARAULES CLAU

Salut mental perinatal; depressió postpart; m-Health; implementació, atenció primària.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- [1]Fisher, J., et al. (2016). *Gender-informed, psychoeducational programme for couples to prevent postnatal common mental disorders*. BMJ Open 6(3), e009396.
- [2]Coo, S., et al. (2024). *Online intervention targeting postnatal depression and anxiety in Chilean first-time mothers: Feasibility trial*. Journal of Pediatric Psychology 49(4), 266–278.

SESSIONS

TERRITORIS I JUSTÍCIA AMBIENTAL

PHYLOGENOME COIL: APRENENTATGE INTERNACIONAL PER A LA CONSERVACIÓ DE LA BIODIVERSITAT

Sònia Casillas
Facultat de Biociències, Departament de Genètica i de Microbiologia, UAB

La pèrdua de biodiversitat i els efectes del canvi climàtic plantegen reptes científics, socials i ètics que requereixen respostes construïdes des de contextos diversos. L'educació superior ha de preparar l'estudiantat per comprendre aquesta complexitat i col·laborar més enllà de les fronteres disciplinàries i geogràfiques. Tanmateix, les oportunitats d'internacionalització continuen condicionades per barreres econòmiques, geogràfiques i ambientals. La col·laboració virtual ofereix una via accessible per incorporar perspectives internacionals a la formació científica i afavorir el diàleg entre realitats diverses.

PhyloGenome COIL[1] és un projecte d'educació per a la justícia global que promou un model d'aprenentatge internacional col·laboratiu en línia centrat en la genòmica i la conservació de la biodiversitat. Connecta estudiantat de la Facultat de Biociències de la Universitat Autònoma de Barcelona amb universitats del Sud global mitjançant la metodologia Collaborative Online International Learning (COIL),[2] amb l'objectiu d'integrar coneixement científic, sabers i perspectives locals, i reflexionar críticament sobre les dimensions socials, culturals i ètiques de la conservació.

La iniciativa parteix de PhyloGenome,[3] un joc de cartes educatiu dissenyat per aprendre i divulgar conceptes de genòmica i conservació mitjançant la gamificació i l'aprenentatge actiu. El projecte PhyloGenome COIL[1] hi incorpora una dimensió internacional i situa les espècies i els ecosistemes locals al centre del treball compartit. Això afavoreix la reflexió conjunta sobre estratègies de conservació, aplicacions de la genòmica i respecte dels drets, els coneixements i la participació activa de les comunitats locals.

El format, íntegrament en línia, combina quatre hores de sessions síncrones i setze de treball asíncron en equips internacionals al llarg de quatre setmanes. Ofereix així una experiència internacional accessible i ambientalment sostenible que facilita l'intercanvi entre estudiants de contextos geogràfics i socioculturals diferents. La primera setmana se centra en la presentació de l'activitat, la formació dels equips, les dinàmiques interculturals i l'exploració d'entorns i espècies locals; la segona, en la crisi global de biodiversitat, el potencial de la genòmica per a la conservació i la participació de les comunitats locals en la recerca científica; la tercera, en la creació col·laborativa de cartes per ampliar el joc PhyloGenome,[3] i la quarta, en la presentació dels treballs i la reflexió compartida sobre els aprenentatges adquirits.

PHYLOGENOME COIL: APRENENTATGE INTERNACIONAL PER A LA CONSERVACIÓ DE LA BIODIVERSITAT

Durant el primer any s'ha establert una col·laboració amb la University of Namibia (UNAM) i s'han desenvolupat l'estructura docent i els materials de la primera edició UAB-UNAM. En el moment de celebració la Jornada, aquesta primera experiència s'haurà completat amb la participació de 19 estudiants (10 de la UNAM i 9 de la UAB). La comunicació presentarà les xifres de participació, les activitats i els materials elaborats, així com els aprenentatges de l'estudiantat. Els instruments d'avaluació del projecte permetran identificar assoliments, dificultats i oportunitats de millora. Finalment, s'hi exposaran les línies de treball del segon any, orientades a perfeccionar la proposta pedagògica, consolidar els materials i ampliar la col·laboració amb altres universitats del Sud global.

PARAULES CLAU

Aprenentatge internacional col·laboratiu (COIL); biodiversitat; genòmica de la conservació; educació per a la justícia global; internacionalització inclusiva.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Casillas, S. (2025). P*hyloGenome COIL: Aprenentatge Internacional per a la Conservació de la Biodiversitat*. Projecte de la XLII Convocatòria del Fons de Solidaritat de la UAB.
- Rubin, J., i Guth, S. (eds.) (2022). *The Guide to COIL Virtual Exchange: Implementing, Growing, and Sustaining Collaborative Online International Learning*. Routledge.
- PhyloGenome (2024). *Crowd sourcing, open access, trading cards game about the genome sequencing era*. https://phylogenome.omicsuab.org.

ENTRE LA CONSERVACIÓN Y LA COMUNIDAD: CAPACITACIÓN Y ANÁLISIS SOCIAL PARA LA GESTIÓN DEL CHIMPANCÉ EN UGANDA

María Escobar-González[1], Oscar Cabezón[1]

[1] Wildlife Conservation Medicine research group (WildCoM), Departamento de Medicina y Cirugía Animal - UAB
orcid.org/0000-0001-6108-7179 (MEG); orcid.org/0000-0001-7543-8371 (OC)

El delicado equilibrio entre la conservación de la biodiversidad y el bienestar humano en Uganda afronta serios desafíos debido a la deforestación, la presión antrópica y el furtivismo. En la Reserva Forestal de Budongo, la población de chimpancé (Pan troglodytes), en peligro de extinción según la UICN (2016), sufre graves consecuencias por el uso de trampas no selectivas: se estima que más del 40 % de los individuos de la comunidad de Sonso presenta lesiones confirmadas por trampas (Freymann et al., 2025). Además del impacto en el bienestar animal, la estrecha interacción entre humanos y primates genera tensiones socioeconómicas y riesgos zoonóticos en la interfaz humano-fauna (IUCN, 2016). Para abordar esta problemática de manera sostenible, resulta imprescindible comprender la dimensión social del conflicto y adaptar las medidas de gestión a las realidades locales (McLennan y Hill, 2012).

En este marco, el proyecto —desarrollado por el grupo de investigación WildCoM de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) en colaboración con la Universidad de Makerere y la Budongo Conservation Field Station (BCFS)— otorga un papel prioritario al análisis de la percepción social del chimpancé y de los conflictos asociados. La metodología contempla el diseño y la distribución de encuestas anónimas y voluntarias dirigidas a comunidades rurales colindantes con el bosque de Budongo.

Dichas encuestas recopilan datos socioeconómicos y demográficos (edad, género, nivel educativo y grado de dependencia del entorno natural) para caracterizar cómo varían las actitudes hacia la especie, el conocimiento de la problemática, la percepción de los riesgos sanitarios y del furtivismo, y el grado de aceptación de distintas estrategias de mitigación. Asimismo, el estudio integra una perspectiva de género clave, al evaluar cómo las diferencias en los roles de hombres y mujeres —en el acceso a los recursos naturales, la alimentación y la transmisión de conocimientos— condicionan la vivencia del conflicto.

ENTRE LA CONSERVACIÓN Y LA COMUNIDAD: CAPACITACIÓN Y ANÁLISIS SOCIAL PARA LA GESTIÓN DEL CHIMPANCÉ EN UGANDA

Esta evaluación social se complementa con la capacitación académica: ofreciendo seminarios teóricos y prácticos a estudiantes y profesionales en Uganda sobre sanidad de fauna salvaje (Wildlife Population Health) y monitorización no invasiva bajo el enfoque One Health.

En conclusión, al situar el diagnóstico social participativo en el centro, la iniciativa sienta las bases para codiseñar estrategias de conservación equitativas, eficaces y socialmente aceptadas. Así, contribuye a la justicia global articulando la protección de la biodiversidad (ODS 15) y la salud pública (ODS 3) con el desarrollo sostenible local.

PARAULES CLAU

Percepción social; conflicto humano-fauna; conservación de la biodiversidad; One Health

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Freymann, E., et al. (2025). *Self-directed and prosocial wound care, snare removal, and hygiene behaviors amongst the Budongo chimpanzees.* Frontiers in Ecology and Evolution 13:1540922. 10.3389/fevo.2025.1540922

- IUCN (2016). *Pan troglodytes, Chimpanzee*. The IUCN Red List of Threatened Species: e.T15933A17964454. https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2016-2.RLTS.T15933A17964454.en

- McLennan, M. R., i Hill, C. M. (2012). *Troublesome neighbours: Changing attitudes towards chimpanzees (Pan troglodytes) in a human-dominated landscape in Uganda*. Journal for Nature Conservation 20(4), 219-227.

ONTOLOGIES DEL SAGRAT: RITUAL, PURESA I ECOLOGIA DEL RIU GANGES A VARANASI (ÍNDIA)

Berta Vallès Gimeno
Màster en Antropologia: Investigació Avançada i Intervenció Social, Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat Autònoma de Barcelona

A l'Índia, els rius ocupen un lloc central: se'ls atribueixen significats sagrats i capacitats purificadores. Entre ells, el Ganga —també conegut com Ganga Maa, o mare Ganga— és una de les figures més significatives de l'hinduisme. A Varanasi, ciutat de gran importància religiosa, les pràctiques vinculades al riu formen part de la vida quotidiana i ritual de devots i pelegrins, que s'hi banyen, hi fan ofrenes i en recullen l'aigua (Ganga Jaal).

Alhora, el Ganga afronta una situació de degradació ecològica relacionada, entre altres factors, amb l'abocament d'aigües residuals i la gestió dels residus urbans. Ganga és una deïtat viva, una mare i una presència sagrada amb capacitat purificadora. Aquesta concepció es manifesta en les pràctiques quotidianes i rituals, com els banys, les ofrenes i les cerimònies devocionals.

La coexistència d'aquestes realitats planteja interrogants antropològics sobre les relacions entre sacralitat, puresa, pol·lució i medi ambient: com s'entén la sacralitat del riu en un context de degradació ecològica?; com es configuren les nocions de puresa i pol·lució en les pràctiques quotidianes i rituals, i com es relacionen amb les diferents maneres de concebre i afrontar la situació ambiental del riu?

Aquest projecte, vinculat al treball final de màster en Antropologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i finançat pel Fons de Solidaritat de la Fundació Autònoma Solidària (FAS), proposa una recerca etnogràfica a Varanasi per analitzar la sacralitat del riu Ganga en un context de degradació ecològica.
La metodologia combina observació participant, entrevistes semiestructurades i diari de camp, complementats amb registre fotogràfic i audiovisual. Es preveu, doncs, treballar amb devots, pelegrins, sacerdots, habitants locals i, sempre que sigui possible, membres d'iniciatives ambientals i institucions acadèmiques vinculades al riu. Posteriorment, l'anàlisi se centrarà en les categories locals de puresa i pol·lució, els significats atribuïts al Ganga i les possibles tensions entre les concepcions religioses del riu i els discursos sobre la seva preservació ecològica.

ONTOLOGIES DEL SAGRAT: RITUAL, PURESA I ECOLOGIA DEL RIU GANGES A VARANASI (ÍNDIA)

Des d'una perspectiva de justícia global, el projecte vol contribuir a una comprensió situada de les problemàtiques ambientals que reconegui la pluralitat dels sabers i les formes de relació amb el medi. Més enllà de la producció de coneixement acadèmic, es preveu establir espais de diàleg amb actors locals i elaborar materials accessibles de retorn i divulgació, incloent-hi recursos visuals i textuals. La recerca aspira, així, a explorar com l'antropologia pot contribuir a una aproximació a la justícia ambiental sensible a les realitats culturals i socials del territori.

PARAULES CLAU

Antropologia de la religió; ecologia religiosa; sacralitat; etnografia; justícia ambiental.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alley, K. D. (1994). *Ganga and gandagi: Interpretations of pollution and waste in Benaras.* Ethnology 33(2), 127–145. [http://www.jstor.org/stable/3773893]
- Alley, Kelly D. (2002). *On the Banks of the Gaṅgā: When Wastewater Meets a Sacred River*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Douglas, Mary (1966). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. Londres: Routledge i Kegan Paul.
- Eck, Diana L. (1982). *Banaras: City of Light*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- Singh, Rana P. B. (1994). *Water symbolism and sacred landscape in Hinduism: a study of Benares (Varanasi).* Erdkunde (Boss Verlag Kleve, Bonn, Germany), bd. 48 (3), set.: p. 210-227. [ISSN: 0014-0015, Impact factor: 0.62 in 2009].

«CAMINS SONORS PER AL BON VIURE»: DEL TERRITORIO A LA UNIVERSIDAD, SABERES QUE CIRCULAN PARA LA JUSTICIA GLOBAL

Paloma Valdivia Vizarreta[1], Carmen Graciela Arbulú Pérez Vargas[2]

[1] Profesora lectora Serra Húnter – Facultad de Ciencias de la Educación; Departamento de Teorías de la Educación y Pedagogía Social.
[2] Escuela de Postgrado, Campus Chiclayo, Universidad César Vallejo

Este proyecto de cooperación conecta comunidades y jóvenes del Perú con estudiantado de la Universidad César Vallejo (UCV) y de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). La propuesta reconoce que jóvenes y comunidades construyen conocimientos desde sus experiencias, territorios y relaciones, y plantea formas más equitativas de intercambio con las universidades (Ofarell et al., 2022). Esta perspectiva se aproxima a la justicia epistémica y a la investigación participativa, que cuestionan las jerarquías entre saberes y promueven relaciones más horizontales entre universidad y comunidad (Godrie et al., 2020).

El buen vivir constituye el marco desde el que se abordan la reciprocidad, la comunidad, la diversidad de saberes, la relación con la naturaleza y la sostenibilidad integral (Medina et al., 2024). El conocimiento se entiende así como situado en experiencias, relaciones y contextos concretos, en diálogo con la propuesta de Haraway (1988) sobre el carácter parcial y contextual de todo conocimiento.

Metodológicamente, el proyecto utiliza caminatas sonoras participativas para documentar estos saberes mediante voces, relatos, fotografías, vídeos, sonidos y lugares significativos. Las caminatas permiten aproximarse al territorio mediante la escucha y la experiencia contextualizada (Adams et al., 2008). Los registros obtenidos conforman un corpus multimodal que posteriormente se organiza en cartografías sonoras digitales.

«CAMINS SONORS PER AL BON VIURE»: DEL TERRITORIO A LA UNIVERSIDAD, SABERES QUE CIRCULAN PARA LA JUSTICIA GLOBAL

Se desarrollan dos cartografías con características diferenciadas. En Chiclayo, diversas voces permiten explorar coincidencias, divergencias e interpretaciones de un mismo territorio; en Corongo, una narrativa personal y familiar articula un recorrido por diferentes espacios del pueblo. Estas cartografías constituyen el punto de partida para una nueva fase de aprendizaje en la UAB: estudiantado de Educación Social escucha, interpreta y dialoga con los conocimientos recogidos para transformarlos en recursos educativos abiertos. Este proceso se aproxima a modelos de colaboración universidad-comunidad basados en el coaprendizaje y la reciprocidad (Loh, 2016) y conecta con los principios de acceso, adaptación, reutilización y redistribución de los recursos educativos abiertos (UNESCO, 2019).

Entre los materiales en desarrollo se encuentran Nete Jako, un juego de cartas para la reflexión, tres cuentos vinculados con las relaciones entre comunidad, naturaleza, memoria y cuidado, y Subiendo la Montaña, un juego de mesa semicolaborativo que aborda la reciprocidad, el límite, la espera y la relación con el territorio.

El proyecto configura así un aprendizaje tridireccional entre comunidades y jóvenes del Perú, la UCV y la UAB, y permite analizar la cooperación universitaria como un proceso de circulación y transformación del conocimiento: del territorio a las cartografías, de estas al aprendizaje universitario y, posteriormente, a materiales educativos que pueden regresar a contextos comunitarios y educativos. Esta circulación se relaciona con la movilización del conocimiento entendida como un proceso colaborativo entre universidad y otros actores sociales, frente a modelos lineales de transferencia (Nichols et al., 2013). La experiencia permite reflexionar sobre el papel de la universidad en la generación de espacios de coproducción y coaprendizaje que reconocen a las comunidades como productoras de conocimiento.

PARAULES CLAU

Buen vivir; conocimiento situado; caminatas sonoras; Sur global.

«CAMINS SONORS PER AL BON VIURE»: DEL TERRITORIO A LA UNIVERSIDAD, SABERES QUE CIRCULAN PARA LA JUSTICIA GLOBAL

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Adams, M. D., Bruce, N. S., Davies, W. J., Cain, R., Jennings, P., Carlyle, A., Cusack, P., Hume, K., i Plack, C. (2008). *Soundwalking as a methodology for understanding soundscapes.* En Proceedings of the Institute of Acoustics Spring Conference.

- Godrie, B., Boucher, M., Bissonnette, S., Chaput, P., Flores, J., Dupéré, S., Gélineau, L., Piron, F. i Bandini, A. (2020). *Epistemic injustices and participatory research: A research agenda at the crossroads of university and community*. Gateways: International Journal of Community Research and Engagement, 13:1, Article ID6703. http:dx.doi.org/10.5130/ijcre.v13i1.6703

- Haraway, D. (1988). *Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective*. Feminist Studies, 14(3), 575–599. https://doi.org/10.2307/3178066

- Loh, P. (2016). *Community–university collaborations for environmental justice: Toward a transformative co-learning model*. New Solutions, 26(3), 412–428. https://doi.org/10.1177/1048291116662690

- Medina Melgarejo, P., Rojas Pimienta, A. L., i Damian Jara, M. de los Á. (2024). *Mediaciones descolonizadoras bio-céntricas para la formación de docentes: Madre Tierra, buen vivir, comunalidad, horizontalidad-conocimiento*. Educação: Teoria e Prática 34(67), 1–21. https://doi.org/10.18675/1981-8106.v34.n.67.s18033

- Nichols, N., Phipps, D., Provencal, J., i Hewitt, A. (2013). *Movilización del conocimiento, colaboración e innovación social: aprovechamiento de las inversiones en educación superior*. Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research 4 (1). https://doi.org/10.22230/cjnser.2013v4n1a126

- O'Farrell, L., Hassan, S., i Hoole, C. (2022). *La universidad como ancla de justicia: universidades, redes ancla e investigación participativa*. Studies in Higher Education 47 (12), 2405-2416. https://doi.org/10.1080/03075079.2022.2072480

- UNESCO (2019). *Recommendation on Open Educational Resources* (OER). UNESCO.

NARRATIVAS COMO PATRIMONIO VIVO. EXPOSICIONES INSURGENTES Y PLANIFICACIÓN COMUNITARIA PARA LA CUENCA DEL RÍO MATANZA-RIACHUELO

Giusy Pappalardo
Universitat Autònoma de Barcelona - Instituto de Historia de la Ciencia.

Axel Rex Weissel
Universidad de Buenos Aires; Cooperativa de Trabajo Arqueoterra Ltda.

Fernanda Leyva
Universidad Nacional de Quilmes - Centro de Estudios de la Argentina Rural.

Natalia Correa
Universidad Nacional de Lanús - del Centro de Salud y Acción Comunitaria N.° 9 - Grupo de Vivienda y Hábitat de La Boca Resiste y Propone.

Carolina Duque
Universidad Nacional de Tres de Febrero - Centro de Estudios Latinoamericanos sobre Inseguridad y Violencia.

Gabriel Moscovici
Profesorado Pueblos de América - Antropoludica

A lo largo de sus 64 km, la cuenca Matanza-Riachuelo atraviesa uno de los territorios más urbanizados y degradados de Argentina (Silvestri, 2003; Merlinsky, 2022) afectando la vida cotidiana de más de cinco millones de personas, entre ellas comunidades indígenas, migrantes y habitantes de barrios populares y asentamientos informales. En este contexto, presentamos una experiencia de investigación-acción participativa (Fals Borda y Brandão, 1986), orientada a coproducir conocimiento crítico sobre memorias, conflictos socioecológicos y prácticas de cuidado.

El proyecto fue desarrollado conjuntamente por la Universitat Autònoma de Barcelona, con el apoyo de la Fundación Autónoma Solidaria de la UAB, y la Universidad Nacional de Quilmes, con la participación del Museo de la Inmigración de Buenos Aires (MUNTREF) y diversas organizaciones sociales. Esta articulación dio origen al Colectivo WREMAR (WRENCH Matanza–Riachuelo), que llevó adelante una experiencia de cartografía crítica y museología social.

El objetivo principal fue construir una exposición «desde abajo» y generar los insumos necesarios para la elaboración de un informe destinado a servir de base para un futuro plan urbanístico comunitario orientado al fortalecimiento de procesos locales de activismo ambiental.

NARRATIVAS COMO PATRIMONIO VIVO. EXPOSICIONES INSURGENTES Y PLANIFICACIÓN COMUNITARIA PARA LA CUENCA DEL RÍO MATANZA-RIACHUELO

Para ello, se conformó un equipo motor integrado por 21 personas vinculadas a organizaciones culturales, comunitarias, ambientales e indígenas de la cuenca, acompañado por cuatro jóvenes investigadores/as y vecinos/as becados/as que actuaron como coordinadores del proceso.

Más de cien personas participaron directamente en entrevistas, encuentros vecinales, talleres y actividades de codiseño de la exposición. La muestra resultante, inaugurada en agosto de 2026, reunió relatos, objetos, vídeos, cartografías y narrativas producidas colectivamente, visibilizando experiencias habitualmente excluidas de los relatos patrimoniales oficiales. Asimismo, el proceso permitió fortalecer capacidades locales de organización y liderazgo comunitario, contribuyendo a la consolidación de redes de cooperación entre actores diversos.

La experiencia del Colectivo WREMAR pone de manifiesto el potencial de las humanidades ambientales públicas radicales para generar formas alternativas de producción de conocimiento, articulando memoria, justicia ambiental, planificación urbana comunitaria y acción colectiva. Más allá de la exposición, el principal legado del proyecto radica en la consolidación de una red de actores comprometidos con la construcción de narrativas ambientales desde abajo y con la continuidad de un proceso orientado a imaginar y prefigurar futuros más justos para la cuenca Matanza-Riachuelo.

NARRATIVAS COMO PATRIMONIO VIVO. EXPOSICIONES INSURGENTES Y PLANIFICACIÓN COMUNITARIA PARA LA CUENCA DEL RÍO MATANZA-RIACHUELO

PARAULES CLAU

Investigación-acción; cartografía crítica; museología social; humanidades ambientales públicas; planificación urbana comunitaria.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Fals Borda, O., i Brandão, C. R. (1986). *Investigación participativa*. Instituto del Hombre i Ediciones de la Banda Oriental.
- Merlinsky, G. (2022). P*olítica, derechos y justicia ambiental: El conflicto del Riachuelo*. Fondo de Cultura Económica.
- Silvestri, G. (2003). *El color del río: Historia cultural del paisaje del Riachuelo.* Editorial de la Universidad Nacional de Quilmes.

Fundació Autònoma Solidària UAB

UAB Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de: Barcelona